

7. Πολιτική ανταγωνιστικότητας

7.1 Εισαγωγή

Η οικονομική μεγέθυνση και κατά συνέπεια η ευημερία των κρατών εξαρτάται από την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα τους στη γεωργία, τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες. Βασικές συνιστώσες της παραγωγικότητας είναι οι υποδομές μιας χώρας, οι επενδύσεις, η τεχνολογία και το ανθρώπινο κεφάλαιο.

Οι χώρες, οι οποίες παράγουν ανταγωνιστικά, εμπορεύσιμα αγαθά, εξασφαλίζουν σταθερή μακροχρόνια μεγέθυνση σε αντίθεση με τις χώρες που εστιάζουν σε παραγωγή μη εμπορεύσιμων. Σε αυτή την περίπτωση οι δυνατότητες εξειδίκευσης και αναβάθμισης είναι περιορισμένες ιδιαίτερα αν το μέγεθος της αγοράς τους είναι περιορισμένο. Η λογική της δημιουργίας αρχικά της Εσωτερικής και αργότερα της Ενιαίας Αγοράς είναι άμεσα συνδεδεμένη με την προσπάθεια αύξησης της ανταγωνιστικότητας των κρατών μελών μέσω της αύξησης του μεγέθους της εσωτερικής αγοράς τους και των δυνατοτήτων εξειδίκευσης με βάση τα υποδείγματα Lipsey και Viner. Έτσι η πολιτική ανταγωνιστικότητας και η πολιτική εσωτερικής αγοράς ήταν αρχικά άμεσα συνδεδεμένες. Ωστόσο, στη λογική της νέας οικονομικής γεωγραφίας τα οφέλη από το εμπόριο μπορεί να κατανοούνται άνισα (βλ. Κεφ. 4) και έτσι η ενοποίηση δεν οδηγεί αυτόματα σε τόνωση της ανταγωνιστικότητας όλων των κρατών-μελών μιας ενοποιημένης αγοράς. Το θέμα έχει κατά συνέπεια διπλή διάσταση:

1. Αυτόματα οφέλη με τόνωση της ανταγωνιστικότητας εάν δημιουργηθούν οικονομίες κλίμακας και εξειδίκευση στο εσωτερικό
2. Ανάγκη παρέμβασης για τόνωση της ανταγωνιστικότητας κρατών-μελών τα οποία δεν έχουν αντίστοιχο όφελος λόγω τυχόν ασυμμετριών. Σε αυτή την περίπτωση γίνεται προσπάθεια να καλυφθούν ανάγκες για υποδομές σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης, ώστε να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη συμμετρία στα οφέλη.

Η υποστήριξη της παραγωγής από το δημόσιο τομέα και η ανταγωνιστικότητα έχουν εξελιχθεί σημαντικά. Οι τρεις τομείς παραγωγής αντιμετωπίστηκαν εντελώς διαφορετικά την εποχή της δημιουργίας των ΕΚ:

- Ο πρωτογενής οργανώθηκε με απόλυτα υπερεθνική και προστατευτική πολιτική και είχε ως κύριο στόχο τη στήριξη του εισοδήματος των αγροτών, όχι τη διεθνή ανταγωνιστικότητα σε αγροτικά προϊόντα.
- Ο δευτερογενής οργανώθηκε σε βάση φιλελεύθερης εθνικής πολιτικής (με μικρές εξαιρέσεις) με τη λογική ότι η μεγέθυνση της αγοράς αρκούσε για την εξειδίκευση και αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Μόνη υπερεθνική παρέμβαση ήταν η πολιτική ελεύθερου ανταγωνισμού και οι κανόνες ενιαίας πολιτικής κρατικών ενισχύσεων.
- Ο τριτογενής ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος από πλευράς διεθνών συναλλαγών, οπότε δεν υπήρξε ιδιαίτερη έμφαση. Η λογική ήταν περισσότερο ότι το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης θα αρκούσε την τόνωση της ανταγωνιστικότητας των υπηρεσιών.

Έτσι, στις πρώτες δεκαετίες δεν υπήρχε πολιτική ανταγωνιστικότητας αλλά υπερεθνική ΚΑΠ και εθνική πολιτική στον δευτερογενή και τον τριτογενή με περιορισμένες υπερεθνικές δεσμεύσεις. Ωστόσο στα εξήντα χρόνια λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα δεδομένα άλλαξαν και υπήρξαν αξιόλογοι μετασχηματισμοί που οδήγησαν σε μεγάλες διεθνείς ανταγωνιστικές πιέσεις. Οι νέες τεχνολογίες από τη μια μεριά και η αυξημένη ανταγωνιστικότητα χωρών που στα μέσα του 20^{ου} αιώνα ήταν αναπτυσσόμενες (γνωστές και ως νεοεκβιομηχανιζόμενες χώρες – ΝΕΧ αρχικά και μετέπειτα νέες χώρες με ιδιαίτερα ψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης όπως οι BRICs) που οδήγησαν στην παγκοσμιοποίηση της οικονομίας επηρέασαν έντονα την πολιτική στην Ευρώπη και οδήγησαν στη δημιουργία μιας πολιτικής ανταγωνιστικότητας στον δευτερογενή και τον τριτογενή για να μπορέσουν τα κράτη-μέλη να στηρίξουν την ανταγωνιστικότητά τους. Τα υπερεθνικά στοιχεία προέρχονται από την ενδυνάμωση της πολιτικής ελεύθερου ανταγωνισμού και τον πολλαπλασιασμό κινήτρων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό για βελτίωση της παραγωγικότητας και της καινοτομίας. Η στρατηγική πάντως παραμένει εθνική με μια προσπάθεια υποστήριξης από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού και του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

7.2 Θεωρητικό υπόβαθρο

Ο ορισμός της ανταγωνιστικότητας στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία δεν είναι γενικά αποδεκτός. Συνδέεται με την παραγωγικότητα και τη σχετική θέση στο διεθνές εμπόριο και γι' αυτό μετριέται με σειρά δεικτών (ιδιαίτερη αξιοπιστία φαίνεται να έχουν διεθνώς οι ετήσιες εκθέσεις του World Economic Forum) που αντικατοπτρίζουν την ανταγωνιστική θέση μιας χώρας σε σχέση με άλλες. Ωστόσο οι δείκτες αυτοί και οι αντίστοιχες μετρήσεις είναι αμφιλεγόμενοι: η τάση είναι να θεωρείται

ότι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας οδηγεί σε οφέλη αλλά και ζημιές αλλά η κριτική που έχει ασκηθεί είναι ότι η ανταγωνιστικότητα δεν είναι παίγνιο μηδενικού αποτελέσματος δεδομένου ότι θεωρητικά μπορεί να αυξηθεί συγχρόνως σε όλες τις εμπλεκόμενες χώρες, (Krugman 1994). Για πρακτικούς λόγους η ΕΕ έχει υιοθετήσει τον εξής ορισμό της ανταγωνιστικότητας «υψηλό και βελτιούμενο επίπεδο ζωής μιας χώρας (ή ομάδας χωρών) με τη χαμηλότερη δυνατή ανεργία σε βιώσιμη βάση».

Μέχρι περίπου την πετρελαϊκή κρίση η παραγωγή και οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν το σημαντικότερο στοιχείο διαφοροποίησης αναπτυσσόμενων και αναπτυσσομένων χωρών. Σε μια παγκόσμια αγορά με πλεονάζουσα ζήτηση και με την αξιοποίηση της τεχνολογίας που είχε συσσωρευτεί κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η βιομηχανική πολιτική όλων των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν συνάρτηση των δυνάμεων της αγοράς ή παρεμβάσεων στη λογική της προστασίας της νηπιακής βιομηχανίας (από την εποχή του Friedrich List) και της υποστήριξης της βασικής έρευνας. Εξαίρεση αποτελούσε η Ιαπωνία με συγκεντρωτική δημόσια παρέμβαση για την υποστήριξη της παραγωγής της με κρατικές ενισχύσεις και δημόσιες προμήθειες.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, στο πλαίσιο της φιλελεύθερης προσέγγισης περί τέλει ανταγωνισμού, η έννοια της ανταγωνιστικότητας συνδεόταν αποκλειστικά με τις τιμές, το κόστος των συντελεστών παραγωγής (ειδικά της εργασίας) και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Στη συνέχεια όμως, μετά από μια σειρά εμπειρικών μελετών (Kaldor, 1978; Kaldor, 1981; Kellman, 1983) που έδειξαν ότι η μείωση του σχετικού μοναδιαίου κόστους εργασίας και των τιμών των εξαγωγίμων προϊόντων δεν σχετίζεται αντίστροφα με τα μερίδια στη διεθνή αγορά, αναγνωρίστηκε η σημασία των στοιχείων 'εκτός τιμής', τα οποία μέχρι τότε δεν μετρούνταν, στη διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας. Αυτή η γενική θεώρηση επιβεβαιώθηκε με σειρά μελετών για την Ευρώπη όπου διαπιστώθηκε ότι στην πραγματικότητα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: οι χώρες με ψηλό εργατικό κόστος είναι οι πιο ανταγωνιστικές (Fagerberg & Verspagen, 1996). Οι διαπιστώσεις αυτές ήταν συμβατές τόσο με τη συνεισφορά του υπολείμματος Solow όσο και με την ανερχόμενη εξελικτική θεωρία και τα θεσμικά οικονομικά. Η λογική αυτή έφερε στο προσκήνιο το παλαιότερο έργο του J. Schumpeter. Σύμφωνα με την προσέγγιση του ο ανταγωνισμός στις καπιταλιστικές οικονομίες δεν είναι ένας ανταγωνισμός τιμών, αλλά τεχνολογικός ανταγωνισμός (Schumpeter, 1943).

Αυτό που σήμερα ονομάζεται πολιτική ανταγωνιστικότητας στην ουσία είναι ο διάδοχος της παλαιότερης βιομηχανικής πολιτικής. Μετά την πετρελαϊκή κρίση, και με το επιτυχημένο παράδειγμα της Ιαπωνίας, πολλά αναπτυσσόμενα κράτη παρενέβησαν για να υποστηρίξουν τη βιομηχανική παραγωγή τους ακολουθώντας κανόνες είτε κλαδικής πολιτικής (υποστήριξης συγκεκριμένων κλάδων, και ιδιαίτερα των εκάστοτε κλάδων αιχμής) είτε θεσπίζοντας πολιτική μη-ισόρροπης ανάπτυξης (Hirschman, 1958) είτε στηρίζοντας άμεσα τις πιο επιτυχημένες εταιρείες τους εκτιμώντας ότι με

αυτό τον τρόπο θα μπορούσαν να αυξήσουν τις εξαγωγές τους. Ωστόσο, η πολιτική αυτή υπέστη σημαντική κριτική και αποδείχθηκε αναποτελεσματική, ιδιαίτερα σε κράτη όπως το Η.Β. (Πιτέλης, 1994).

Έτσι, ξεκίνησε μια νέα περίοδος όπου νέες θεωρίες προέβλεπαν την αξία των οικονομικών πεδίου και των οφελών των δικτυώσεων, που οδηγούν σε πλεονεκτήματα λόγω διάχυσης της τεχνολογίας και συνεχούς βελτίωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Μετά την ανάλυση των «Ανταγωνιστικών Πλεονεκτημάτων των Εθνών» (Porter, 1990), οι δικτυώσεις έγιναν ένα νέο, κοινά αποδεκτό εργαλείο πολιτικής και έγινε κοινά αποδεκτό ότι οι δυνάμεις του ανταγωνισμού άλλαξαν σταδιακά και χρειάζονταν νέες επιχειρηματικές στρατηγικές και διαφορετική δημόσια παρέμβαση για να αντεπεξέλθουν οι εταιρείες και τα κράτη στα νέα δεδομένα (Best, 1990). Ο ΟΟΣΑ, που απέκτησε σταδιακά μεγαλύτερη επιρροή στον τρόπο σκέψης των μελών του εστίασε επίσης το ενδιαφέρον του στις συνεργασίες στο πλαίσιο της δημιουργίας αλυσίδων αξίας και παγκόσμιων δικτύων για καινοτομία. Η πολιτική καινοτομίας, και ιδιαίτερα η έννοια της ανοικτής καινοτομίας (Chesbrough, 2003) έγινε έτσι το κέντρο της πολιτικής ανταγωνιστικότητας σε όλες τις αναπτυγμένες και εν μέρει και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Επιπλέον, η συνύπαρξη οικονομίας και κοινωνίας οδήγησε την πολιτική ανταγωνιστικότητας σε άμεση συσχέτιση με τις αναδυόμενες πολιτικές περιβάλλοντος και ενέργειας.

7.3 Πολιτική ανταγωνιστικότητας

Η πολιτική ανταγωνιστικότητας αφορά την δημόσια παρέμβαση με στόχο τη σχετική μείωση των τιμών ή/και τη βελτίωση της ποιότητας εγχώρια παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Στο εσωτερικό της ΕΕ η παρέμβαση στηρίζεται τόσο σε κοινοτικά όσο και σε εθνικά κίνητρα και ρυθμιστικές παρεμβάσεις με σεβασμό πάντα των κανόνων ανταγωνισμού. Το μείγμα πολιτικής έχει περάσει από διαφορετικά στάδια, τα οποία προσδιορίζονται τόσο από τη διεθνή συγκυρία όσο και από τη διαμόρφωση του κοινοτικού κεκτημένου που μπορούν να διαχωριστούν ουσιαστικά σε δύο περιόδους:

7.3.1 Βιομηχανική Πολιτική της ΕΕ μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

Την εποχή της δημιουργίας της Ε.Ο.Κ. η βιομηχανική πολιτική βρισκόταν ανάμεσα σε δύο άκρα, της απόλυτα ελεύθερης αγοράς (οι περισσότεροι κλάδοι) και της δυνατότητας πλήρους κοινοτικού ελέγχου (ΕΚΑΧ), με διαφορετικό βαθμό και είδος παρεμβατισμού στο καθένα από αυτά. Η ευρωπαϊκή βιομηχανία γνώρισε μια πρω-

τόγνωνρη μεγέθυνση, που συνοδευόταν από συνεχή αύξηση της απασχόλησης, των εξαγωγών και των κερδών στα μεταπολεμικά χρόνια, με αποτέλεσμα η βιομηχανία όχι απλώς να μη χρειάζεται εθνική ή υπερεθνική υποστήριξη, αλλά να επιδιώκει τη μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία ανταγωνισμού, για να εξασφαλίσει τα πλεονεκτήματα που της έδινε εκείνη την εποχή η δυναμική της αγοράς.

Στη δεκαετία 1961-70 οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου για την Ευρώπη αυξάνονταν σε σταθερές τιμές με μέσο ετήσιο ρυθμό 5.7%, έναντι 4.1% στις ΗΠΑ και 15.5% στην Ιαπωνία. Η δυναμική αυτή προέβλεπε σύγκλιση των κρατών μελών της ΕΟΚ με τις ΗΠΑ και ταχύτατη σύγκλιση της Ιαπωνίας με τους νικητές του πολέμου. Συγχρόνως η βιομηχανία παρουσίαζε σημαντικά κέρδη και συνεχή εισροή νέων μονάδων. Έτσι, υπήρξε μια σταδιακή προσέγγιση της αμερικανικής και της Ευρωπαϊκής παραγωγικότητας ενώ η Ιαπωνία έγινε για πρώτη φορά ουσιαστικός ανταγωνιστής των κρατών μελών σε τομείς αιχμής. Τότε η βιομηχανική πολιτική των Ε.Κ. υπήρξε για μεγάλο χρονικό διάστημα «σιωπηρή», είχε επιλεγεί δηλαδή η πολιτική της ελεύθερης αγοράς σαν κύριος άξονας προώθησης της μεταποίησης και της μεγέθυνσης που συνεπάγεται. Οι ίδιες οι Συνθήκες, στηριγμένες στο κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο πνεύμα της εποχής, έβλεπαν το σύνολο της βιομηχανικής δραστηριότητας σαν μια προσπάθεια που μόνο ο ελεύθερος ανταγωνισμός θα της επέτρεπε να πετύχει, ενώ οι δυνάμεις της αγοράς θα της εξασφάλιζαν άριστη κατανομή των πόρων. Με εξαίρεση την πολιτική της ΕΚΑΧ η βιομηχανική πολιτική ήταν έμμεση με τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων (που στην ουσία διαιώνιζε τις πιο ανταγωνιστικές δομές περιορίζοντας τις εθνικές παρεμβάσεις) και τις ευκαιρίες για μεγέθυνση και εξειδίκευση που έδινε η εσωτερική αγορά. Η χρηματοδότηση προς τη βιομηχανία γινόταν από εμπορικές τράπεζες ή επιχορηγήσεις που επέτρεπαν οι κανόνες κρατικών ενισχύσεων ενώ από κοινοτικής πλευράς περιοριζόταν στις χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Η θετική αυτή εικόνα αντιστράφηκε την επόμενη δεκαετία, όπου ανάμεσα στο 1971-80 η μέση ετήσια αύξηση των επενδύσεων έπεσε στο 1.6%, έναντι 2.4% στις ΗΠΑ και 4.1% στην Ιαπωνία. Η σύγκριση της αύξησης της παραγωγικότητας μέχρι το 1975 με την αντίστοιχη των επόμενων 15 ετών δείχνει μια πολύ μεγάλη σχετική μείωση (Eichengreen, 2008) με αποτέλεσμα να αρχίσει να ανοίγει πάλι η ψαλίδα της διαφοράς της παραγωγικότητας ανάμεσα στην ΕΕ και τις ΗΠΑ.

Η χειροτέρευση αυτή, που είχε πολλαπλή επίδραση, εφόσον μείωσε τόσο τους ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας και την απασχόληση, όσο και τα κέρδη της βιομηχανίας, έδωσε ώθηση για νέες σκέψεις και διαφορετικές προσεγγίσεις στο θέμα της βιομηχανικής πολιτικής. Ενώ οι επιχειρήσεις πίεζαν όλο και περισσότερο για εθνική και κοινοτική παρέμβαση, τα κράτη μέλη αλλά και η Επιτροπή εξέταζαν τις δυνατότητες θέσπισης μέτρων βιομηχανικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί, δηλαδή:

- Τον εξοντωτικό ανταγωνισμό με την αμερικανική και την ιαπωνική βιομηχανία σε τομείς αιχμής
- Την εμφάνιση των νεοεξβιομηχανιζόμενων χωρών (NEX), που ασκούσαν σημαντικές πιέσεις στους παραδοσιακούς κλάδους της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, λόγω του χαμηλού κόστους τους και
- Τις αυξανόμενες ανισότητες ανάμεσα στα κράτη μέλη, όπου λόγω της ενδοκοινοτικής διάρθρωσης της βιομηχανίας δημιουργήθηκε ο κίνδυνος της Ευρώπης των δύο ταχυτήτων.

Για να ανταποκριθούν σ αυτά τα νέα δεδομένα οι παραγωγικές τάσεις, τα κράτη μέλη και οι κοινοτικοί θεσμοί άρχισαν να προωθούν την ανάγκη διαμόρφωσης κάποιας παρέμβασης ή/και διαχείρισης. Οι πρακτικές εξελίξεις στις αρχές της δεκαετίας του '80 ήταν ταχύτατες: οι πιέσεις από οργανωμένα συμφέροντα, όπως συνδικάτα και εργοδοσία, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο στη δεκαετία του '70 να ενισχυθεί χρηματοδοτικά ή/και με άλλους τρόπους η κοινοτική βιομηχανία, οδήγησαν καταρχήν σε κάποια διεύρυνση των μέτρων που προϋπήρχαν με ενίσχυση των κοινοτικών πιστώσεων στη μεταποίηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, προσπάθειες συντονισμού της εμπορικής πολιτικής στην υπηρεσία των βιομηχανικών συμφερόντων και αύξηση της παρακολούθησης των μακροοικονομικών δεικτών. Έτσι η κοινοτική παρέμβαση στη βιομηχανία αποτελείται από επιμέρους μέτρα, τα οποία εμπιρεύουν στοιχεία μιας πολιτικής, αλλά όχι ολοκληρωμένη υπερεθνική ρύθμιση.

Ενδεικτικά η κλαδική πολιτική τον 20^ο αιώνα είχε μια διαφοροποιημένη προσέγγιση στους κλάδους σε κρίση, που αντανακλά την κοινοτική νομοθεσία και τις αντιδράσεις των κρατών μελών:

7.3.1.1 Χαλυβουργία

Ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70 η χαλυβουργία ήταν κλάδος με ταχύρρυθμη ανάπτυξη και μεγάλα περιθώρια κέρδους, μετά το 1974 παρατηρείται διεθνώς μια κάμψη στη ζήτηση που δημιουργεί σημαντική πλεονάζουσα προσφορά. Οι συνέπειες της διεθνούς κρίσης, που οφειλόταν κατά κύριο λόγο στην εμφάνιση των NEX και στην υποκατάσταση του χάλυβα από άλλα προϊόντα, ήταν δραματικές για την ευρωπαϊκή χαλυβουργία, όπου απολύθηκαν πάνω από 300.000 εργαζόμενοι. Η κρίση δημιούργησε πιέσεις στην αγορά για μείωση των τιμών με αποτέλεσμα οι περισσότερες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να λειτουργούν με ζημιές και μερικές να αναγκαστούν να κλείσουν.

Η συνθήκη ΕΚΑΧ, στην οποία υπάγεται ο κλάδος της χαλυβουργίας, έδινε μεγάλες υπερεθνικές αρμοδιότητες στην Επιτροπή, η οποία έκανε πλήρη χρήση των δυνατοτήτων της και σχεδίασε μια πολιτική ίσης ουσίας εκ μέρους των κρατών μελών και των επιχειρήσεων. Η βασική φιλοσοφία στην αντιμετώπιση της χαλυβουργικής

κρίσης ήταν ότι θα χρειαστεί μια σημαντική περίοδος αναπροσαρμογής του κλάδου και στη διάρκεια αυτής της περιόδου θα υπάρξουν αποκλίσεις από τους κανόνες ελεύθερου ανταγωνισμού με την αυστηρή όμως εποπτεία της Επιτροπής. Έτσι η επιλογή της Επιτροπής, με τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου (που σε πολλά σημεία δεν ήταν απαραίτητη) δεν ήταν να επιβιώσουν οι πιο γενικές αρχές του ανταγωνισμού, αλλά αναγνώρισε το κοινωνικό πρόβλημα και μοίρασε τη θυσία, παίρνοντας άμεσα μέτρα σε σχέση με τις τιμές και την παραγωγική δυνατότητα:

Η πολιτική τιμών ξεκίνησε με απλή παρακολούθηση των τιμοκαταλόγων και τυχόν αποκλίσεων τους, αλλά δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, γιατί οι εταιρείες, προκειμένου να διατηρήσουν την πελατεία τους, έφταναν να πωλούν σε τιμές κόστους ή και να κάνουν dumping. Μετά από αυτό η Επιτροπή όρισε ελάχιστες τιμές κατά κατηγορία προϊόντων, τις οποίες καμία βιομηχανία δε νομιμοποιήτο να ξεπεράσει προς τα κάτω.

Επειδή παρά την αυστηρή παρακολούθηση των τιμών η κρίση είχε διαφορετικές επιπτώσεις σε μονάδες ή και κράτη στο σύνολό τους, η Επιτροπή επέβαλε ποσοστώσεις στην παραγωγή των χαλυβουργιών, μη επιτρέποντας να ξεπερνούν ένα συγκεκριμένο ποσοστό του παραγωγικού τους δυναμικού, ακόμα κι αν είχαν δυνατότητες να πουλήσουν την πλεονάζουσα παραγωγή τους. Οι ποσοστώσεις αυτές προσδιόριζονταν από την Επιτροπή κάθε τρίμηνο κατά υποπροϊόν χάλυβα, ανάλογα με την αμέσως προηγούμενη εξέλιξη της αγοράς. Επειδή παρά τους αυστηρούς ελέγχους οι επιχειρήσεις προσπαθούσαν να βελτιώσουν την απόδοσή τους με παράκαμψη των ποσοστώσεων τους, η Επιτροπή θεσμοθέτησε την παρακολούθηση των εμπορικών ροών στο διακοινοτικό εμπόριο, για να εξασφαλιστεί ότι δε θα υπάρξει ανάπτυξη της βιομηχανίας ενός κράτους μέλους σε βάρος του άλλου, οπότε και θα μπορούσε η Επιτροπή να παρέμβει με περιοριστικούς όρους ή πρόστιμα.

Σε ό,τι αφορά την εξωτερική εμπορική πολιτική η Επιτροπή υπήρξε επίσης παρεμβατική. Σε αντίθεση με τη γενική πρακτική της περί διεθνούς ελευθέρου εμπορίου, διαπραγματεύτηκε συμφωνίες αυτοπεριορισμού με τους φτηνούς προμηθευτές των Ε.Κ., έτσι ώστε να αυξήσει όσο μπορούσε τα περιθώρια πωλήσεων στις εγχώριες επιχειρήσεις. Οι διαπραγματεύσεις αυτές έγιναν για αυστηρά περιορισμένη διάρκεια (αν και ανανεώθηκαν πολλές φορές), μέχρις ότου επανακτηθεί η ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι και οι ΗΠΑ ακολούθησαν την ίδια στρατηγική στις εξωτερικές εμπορικές τους σχέσεις στον τομέα του χάλυβα, όπου η αμερικανική πολιτική έπληξε και την ευρωπαϊκή βιομηχανία.

Προκειμένου να διασφαλίσει τη μεταβατικότητα των παραπάνω αυστηρών διατάξεων η Επιτροπή δέχτηκε να επιστρέψει για περιορισμένη διάρκεια εθνικές επιδοτήσεις, πάντα υπό την εποπτεία της, με στόχο την αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού και συγχρόνως τον περιορισμό του, έτσι ώστε οι ίδιες οι επιχειρήσεις, αλλά και ο κλάδος στο σύνολό του, να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί. Επιπλέον η ίδια η Επιτροπή

χρηματοδότησε από τα κοινοτικά ταμεία δαπάνες για αναδιάρθρωση του παραγωγικού δυναμικού και νέες επενδύσεις σε περιοχές που είχαν πληγεί ιδιαίτερα από την κρίση της χαλυβουργίας.

Ο χρονικός ορίζοντας αναδιάρθρωσης της ευρωπαϊκής χαλυβουργίας αποδείχτηκε πολύ πιο μακροχρόνιος από ότι είχε αρχικά προβλεφθεί, αλλά τελικά υπήρξε κάποια σταθεροποίηση. Συνολικά η κοινοτική χαλυβουργική φιλοσοφία επέβαλε σεβασμό του status quo στο εσωτερικό της Ευρώπης και μια ιδιαίτερα προστατευτική πολιτική απέναντι σε τρίτες χώρες για να σταθεροποιήσει τελικά την εσωτερική αγορά του χάλυβα με κριτήρια στατικά, χωρίς να εξασφαλίσει διεθνή ανταγωνιστικότητα (πράγμα πολύ δύσκολο άλλωστε λόγω των NEX και των ανατολικών χωρών), αλλά κρατώντας σχετικά σταθερά τα ποσοστά της αγοράς των κρατών μελών.

7.3.1.2 Κλωστοϋφαντουργία

Η κοινοτική κλωστοϋφαντουργία, όπως και αυτή των άλλων κρατών μελών του ΟΟΣΑ, υπέφερε από σημαντική συρρίκνωση, μετά την εμφάνιση των NEX στη διεθνή αγορά που προσφέρουν συγκριτικά φτηνά κλωστοϋφαντουργικά και έτοιμα ενδύματα. Η μαζική είσοδος των προϊόντων αυτών στην κοινοτική αγορά στις δεκαετίες '60 και '70 είχε σοβαρές συνέπειες για την ευρωπαϊκή παραγωγή, αντίστοιχες με τη διαρθρωτική ανισορροπία που είχε δημιουργηθεί στο χάλυβα. Το αποτέλεσμα ήταν να αργεί, ανάλογα με τον υποκλάδο, 25-40% του παραγωγικού δυναμικού, χωρίς τα κοινοτικά όργανα να έχουν περιθώρια παρέμβασης, διότι ο κλάδος δεν υπαγόταν σε υπερεθνικές ρυθμίσεις. Λόγω μάλιστα των περιορισμών στις κρατικές ενισχύσεις ήταν δύσκολο να υπάρξει και εθνικός παρεμβατισμός. Μόνο στα προϊόντα υψηλής ποιότητας η κοινοτική βιομηχανία παρέμενε ανταγωνιστική.

Η έλλειψη ευχέρεια παρέμβασης με άμεσα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής αντισταθμίστηκε με ένα πακέτο μέτρων σε συγγενείς τομείς. Και σε αυτόν τον τομέα η κοινοτική φιλοσοφία αντιμετώπισης της κρίσης υπήρξε έντονα προστατευτική σε επίπεδο εξωτερικής εμπορικής πολιτικής, συνοδευόμενη από μια περιορισμένη προσπάθεια αύξησης της ανταγωνιστικότητας του κλάδου. Η εξωτερική εμπορική πολιτική προσδιορίστηκε από κοινού με τα άλλα μέλη της GATT, εφόσον το πρόβλημα αφορούσε από τη μια πλευρά τις αναπτυσσόμενες χώρες με πλούσιες αγορές και πλεονάζον παραγωγικό δυναμικό στην κλωστοϋφαντουργία και από την άλλη τις NEX με φτηνό εργατικό κόστος, που είχαν βασίσει την αναπτυξιακή τους πολιτική στην εισαγωγική τους διείσδυση στις πλούσιες χώρες της Δύσης. Έτσι στα πλαίσια της GATT έγιναν διαπραγματεύσεις για τις πολυϊνικές συμφωνίες, που αφορούσαν τις ρυθμίσεις στο εμπόριο μεταξύ των δύο ενδιαφερόμενων ομάδων κρατών μελών της GATT. Για να μη γίνει κατάχρηση των παραδασμολογικών εμποδίων που χρησιμοποίησαν οι αναπτυσσόμενες χώρες για την προστασία της αγοράς τους από τις χώρες χαμηλού κό-

στους, συμφωνήθηκαν εισαγωγικές ποσοστώσεις κατά κράτος και κατά προϊόν που διανέμονται αναλογικά στις χώρες εξαγωγείς. Η παραγωγή προσαρμόστηκε με μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας αλλά μείωση των διεθνών μεριδίων της.

Με μια συνολική θεώρηση μπορεί κανείς να δει ότι η σταθεροποίηση της κοινοτικής βιομηχανίας στην κλωστοϋφαντουργία ήταν περισσότερο βασισμένη στους κανόνες ανταγωνισμού απ' ό τι στη διαχείριση της κρίσης, ίσως όχι λόγω ελεύθερης επιλογής της κοινοτικής πολιτικής, αλλά επειδή το νομικό πλαίσιο δεν έδινε ευχέρεια αμεσότερης παρέμβασης. Η κρατική πολιτική σε πολλές περιπτώσεις θεωρείται ότι ξεπερνούσε τα όρια που έθετε η Επιτροπή και αυθαίρετα προχωρούσε σε επιδοτήσεις χωρίς κοινοτική έγκριση, με αποτέλεσμα πολλά κράτη να έχουν δεχθεί πιέσεις ή και καταγγελίες στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο προκειμένου να συμμορφωθούν.

7.3.1.3 Η ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία

Η ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία αποτελεί ένα ενδιαφέρον παράδειγμα (αποτυχημένης) προσπάθειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να διαχειριστεί υπερεθνικά την κρίση σε ένα κλάδο, στον οποίο δεν είχε δυνατότητα παρέμβασης. Η ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία ήταν παραδοσιακά τεχνολογικά προηγμένος και σημαντικός εξαγωγικός κλάδος των κρατών μελών και αποτέλεσε πόλο ανάπτυξης για πολλές κοινοτικές χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Λόγω της ίδιας της φύσης του κλάδου η Συνθήκη της Ρώμης προέβλεπε ειδικές ρυθμίσεις για τις κρατικές επιδοτήσεις στα ναυπηγεία. Στη δεκαετία του '70, συγχρόνως με τους άλλους προβληματικούς κλάδους, η ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία υπέστη σοβαρό ανταγωνισμό από την Ιαπωνία και την Κορέα, ενώ και κάποιες νέο-εκβιομηχανιζόμενες χώρες επένδυσαν σε ναυπηγεία, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί και εδώ αργό παραγωγικό δυναμικό στα κοινοτικά ναυπηγεία, που σύντομα κατέληξε στο κλείσιμο πολλών μικρών και μεσαίων μονάδων. Λόγω της φύσης της παραγωγής η Επιτροπή ήταν ανίκανη να ασκήσει προστατευτική πολιτική απέναντι στις μη κοινοτικές χώρες, εφόσον ο κάθε πελάτης είχε την ευχέρεια να μην νηολογήσει το πλοίο του με κοινοτική σημαία, οπότε η ζημία των ναυπηγείων θα μεταφερόταν και στη ναυτιλία, κλάδο ήδη σοβαρά προβληματικό εκείνη την εποχή.

Η Επιτροπή έκανε μια προσπάθεια να αυξήσει τα όρια των αρμοδιοτήτων της με ένα μεγάλο πρόγραμμα ρύθμισης του κλάδου σε εθελοντική βάση. Το πρόγραμμα προέβλεπε μεγάλες επιδοτήσεις σε κοινοτικούς πλοιοκτήτες που ζητούσαν ναυπήγηση νέου δυναμικού σε κοινοτικά ναυπηγεία, υπό τον όρο ότι συγχρόνως με τη νέα παραγγελία θα παρόπλιζαν τη διπλάσια χωρητικότητα σε παλιά πλοία. Με τον τρόπο αυτό η Επιτροπή θα πετύχαινε να δοθούν νέες παραγγελίες στο αργό δυναμικό των κοινοτικών ναυπηγείων, ενώ συγχρόνως θα εξασφάλιζε τη μείωση του αργού δυναμικού και τον εκσυγχρονισμό του κοινοτικού στόλου. Το μέτρο αυτό κρίθηκε

ακριβό και ασύμφορο και έτσι η Κοινότητα έμεινε τελικά παθητικός θεατής στην εξέλιξη του κλάδου (που ανέκαμψε στη δεκαετία του '80) επιτρέποντας όμως σύμφωνα με τη Συνθήκη ΕΟΚ τις εθνικές επιδοτήσεις.

7.3.1.4 Ανάγκη για νέα προσέγγιση

Σταδιακά έγινε σαφές ότι η ανεπάρκεια αυτών των μέτρων γινόταν όλο και πιο έντονη. Η Επιτροπή σε συνεργασία με την ΕΤΕπ δημιούργησε νέους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς και έδωσε οδηγίες σε όλα τα κοινοτικά ταμεία να λαμβάνουν υπόψη τους, στο πλαίσιο της αξιολόγησης των προτάσεων που τους υποβάλλονται για χρηματοδότηση, την ανάγκη προώθησης της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης. Επιπλέον από το 1974 θεσμοθέτησε μια κοινή πολιτική Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας που περιοριζόταν στις επιδοτήσεις ερευνητικών προγραμμάτων, τα οποία γίνονταν σε συνεργασία ερευνητικών φορέων από δύο ή περισσότερα κράτη μέλη.

Ωστόσο, το σύνολο των μέτρων αυτών, βασισμένο στα συμβατικά περιθώρια των Ε.Κ., δεν κατάφερε, όπως ήταν φυσικό, καμία ουσιαστική παρέμβαση στην παραγωγή. Η χρηματοδότηση των επενδύσεων στο σύνολό της ήταν της τάξης του 1 δισεκατομμυρίου ΕΝΜ για τα 10 κράτη μέλη, ποσοστό, δηλαδή, μικρότερο από το 1% του συνόλου των επενδύσεων, ενώ δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για χρηματοδότηση κεφαλαίου κινήσεως, ουσιαστικού προστατευτισμού ή μέτρων αναδιάρθρωσης. Έτσι, οι δείκτες μέτρησης της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας συνέχισαν να χειροτερεύουν.

Η αργή και άτολμη εξέλιξη της κοινοτικής πρακτικής είχε σαν άμεση συνέπεια εθνικές πρωτοβουλίες για την υποστήριξη της (εθνικής) βιομηχανίας, η οποία ήταν στις περισσότερες περιπτώσεις αντίθετη με το κοινοτικό κεκτημένο και τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού και της κοινής εμπορικής πολιτικής των κρατών μελών. Η κοινοτική πολιτική στην ουσία περιοριζόταν σε διαχείριση κλάδων σε κρίση χωρίς να παρεμβαίνει ουσιαστικά στους κλάδους που οδηγούσαν τις αναπτυσσόμενες οικονομίες σε μεγέθυνση, ενώ όλο και περισσότερο τα κράτη μέλη παρενέβαιναν εσωτερικά συχνά στα όρια του σεβασμού του κοινοτικού κεκτημένου (στη λογική του νεοπροστατευτισμού που οδήγησε στην ανάγκη υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης). Οι αρχικές αντιδράσεις ξεκίνησαν από την ανάγκη προστασίας της αυτοκινητοβιομηχανίας, όπου η Επιτροπή προσπάθησε να πετύχει μια συνολική συμφωνία με την ιαπωνική αυτοκινητοβιομηχανία με τη μορφή αυτοπεριορισμών, αλλά απέτυχε, τόσο γιατί υπήρχαν σημαντικά αντιτιθέμενα συμφέροντα μεταξύ κρατών μελών παραγωγών αυτοκινήτων (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) και μη (Δανία, Ιρλανδία, Ολλανδία), όσο και γιατί οι διαδικασίες ήταν αργές και η ιαπωνική πλευρά απρόθυμη. Έτσι, οι χώρες-παραγωγοί ξεκίνησαν μεμονωμένες προσπάθειες που κατέληξαν σε διμερείς συμφωνίες διαφόρων μορφών με την Ιαπωνία. Η Επιτροπή βρέθηκε προ

τετελεσμένου γεγονότος και δεν αντέδρασε, αναγνωρίζοντας τις εθνικές ανάγκες και πιέσεις. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ο εθνικός προστατευτισμός αυξήθηκε σταδιακά, επεκτάθηκε και σε άλλους κλάδους και δημιούργησε ανοχή για τις εθνικές επιδοτήσεις διαφόρων μορφών προς τη βιομηχανία. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του '80, τα ευρωπαϊκά κράτη παρουσίαζαν έντονη πολιτική νεοπροστατευτισμού και κατακερματισμού των αγορών τους, εφόσον τα μέτρα προστασίας αφορούσαν σε πολλές περιπτώσεις και τους ίδιους τους κοινοτικούς τους εταίρους.

Έτσι, έγινε σαφές ότι η κοινοτική διάσταση της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οδηγείτο σταδιακά σε μια διαδικασία αποσυντονισμού και αντίρροπων τάσεων στην ολοκλήρωση. Ιδιαίτερα στους κλάδους αιχμής και σε ορισμένους προβληματικούς κλάδους η εγχώρια βιομηχανία κατείχε συντριπτικό ποσοστό της εσωτερικής αγοράς, που εξηγείται μόνο με την πολλαπλή εθνική υποστήριξη (Cecchini Report). Οι εκπρόσωποι της μεγάλης βιομηχανίας βρέθηκαν μπροστά στις κατακερματισμένες αγορές σε μια εξέλιξη ριζικά αντίθετη με την εταιρική στρατηγική τους και ξεκίνησαν μια νέα προσπάθεια ενοποίησης της αγοράς. Σε συνεργασία με την Επιτροπή, και με την πολιτική πίεση των μεγάλων κρατών μελών οδήγησαν έτσι στην υιοθέτηση της Ενιαίας Πράξης, όπου επίσημα πλέον προτάσσεται η στρατηγική προώθησης της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας απέναντι στους κύριους ανταγωνιστές της, ΗΠΑ και Ιαπωνία, χρησιμοποιώντας το μέγεθος της κοινοτικής αγοράς ως μηχανισμό βελτίωσης της αποδοτικότητας των κοινοτικών μονάδων. Ωστόσο, συγχρόνως με την εντατικοποίηση της διαδικασίας ενοποίησης και την αμετάκλητη καταδίκη του νεοπροστατευτισμού, για πρώτη φορά στην Ενιαία Πράξη αναγνωρίστηκε η ανάγκη της κοινοτικής συνοχής, η σημασία της βιομηχανίας για την ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών των Ε.Κ. και υιοθετήθηκε η πολιτική υποστήριξης των περιοχών αυτών είτε με έκτακτη χρηματοδότηση, είτε με τη θέσπιση μακροχρόνιων μεταβατικών περιόδων για την προσαρμογή τους στις οδηγίες για την πλήρη ολοκλήρωση με αύξηση των πιστώσεων και βελτίωση της διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης¹⁴.

Η εντατικοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς δημιούργησε σοβαρές ανησυχίες στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία για ενδεχόμενη αύξηση του προστατευτισμού, κυρίως σε τεχνολογίες αιχμής. Έγιναν και σχετικές παρεμβάσεις τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και από πλευράς GATT, για να αποφευχθούν προστατευτικά μέτρα. Μια ενδεχόμενη τέτοια πολιτική, που θα καθιστούσε την Ευρώπη «απόρθητο φρούριο» (Fortress Europe) για τον διεθνή ανταγωνισμό, θα μπορούσε να τεθεί σαν αντιστάθμισμα της

¹⁴ Σε ότι αφορά τη διακρατική κατανομή των οφελών η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη αναφέρει ρητά ότι «για να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της Κοινότητας, η Κοινότητα αναπτύσσει και εξακολουθεί τη δράση της με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η Κοινότητα αποσκοπεί ιδιαίτερα στη μείωση του χάσματος μεταξύ των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών».

αύξησης του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν έγινε και στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού για προσέλκυση επενδύσεων η ΕΕ έγινε μια απόλυτα ανοικτή αγορά τον 21^ο αιώνα.

7.3.2 Σύγχρονη πολιτική ανταγωνιστικότητας

Μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ξεκίνησε μια νέα φάση αρχικά με συζητήσεις, μελέτες και πιέσεις για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας. Για μια δεκαετία περίπου οι αλλαγές εστίασαν κυρίως στην αύξηση των πόρων για ΕΤΕ και την υλοποίηση των δεσμεύσεων της ΕΕΠ. Ωστόσο οι συνθήκες ωρίμασαν και το 2000 υιοθετήθηκε η λεγόμενη Στρατηγική της Λισσαβόνας (επειδή υιοθετήθηκε σε Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα το 2000) με σκοπό να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) η πιο ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο και να επιτευχθεί ο στόχος της πλήρους απασχόλησης πριν από το έτος 2010. Η στρατηγική αυτή βασίζεται σε τρεις πυλώνες:

- έναν οικονομικό πυλώνα που πρέπει να προετοιμάσει τη μετάβαση προς μια ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης (κοινωνίας της πληροφορίας, έρευνα και ανάπτυξη)
- έναν κοινωνικό πυλώνα
- έναν περιβαλλοντικό πυλώνα

Οι μεγάλες αλλαγές πάντως έγιναν τον 21^ο αιώνα. Η Στρατηγική της Λισσαβόνας δρομολόγησε μια σειρά από νέες δραστηριότητες και παρεμβάσεις που όμως εξακολουθούν να μην είναι δεσμευτικού χαρακτήρα. Για την επίτευξη των στόχων εκδόθηκε κατάλογος με αριθμητικούς στόχους. Λόγω του ότι οι σχετικές πολιτικές ανήκουν σχεδόν αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, τέθηκε σε εφαρμογή η ανοικτή μέθοδος συντονισμού (ΑΜΣ), η οποία περιλαμβάνει την κατάρτιση εθνικών σχεδίων δράσης. Πέρα από τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών, η στρατηγική της Λισσαβόνας προβλέπει την προσαρμογή και την ενίσχυση των υφιστάμενων διαδικασιών συντονισμού. Πρακτικά λόγω αυτού του στόχου δρομολογήθηκαν μεγάλες προσπάθειες προώθησης και συντονισμού:

1. Στην πολιτική ΕΤΕ με έμφαση όχι πλέον μόνο σε επιδοτήσεις αλλά και στη δημιουργία ενός (ενιαίου) Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας
2. Σε μια κοινοτική πολιτική καινοτομίας (με τη δημιουργία ενός προγράμματος πλαισίου για καινοτομία και ανταγωνιστικότητα)
3. Σε μια νέα βιομηχανική πολιτική, με στόχο το 20% του ΑΕΠ το 2020 να προέρχεται από τη μεταποίηση

Ο ενδιάμεσος απολογισμός που καταρτίστηκε το 2005 (Εκθεση Κοκ) έδειξε ότι ήταν αμφίβολο ότι οι στόχοι μπορούσαν να επιτευχθούν μέχρι το 2010, ότι οι δείκτες

που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ΑΜΣ αποπροσανάτλισαν από την ιεράρχηση των στόχων και ότι τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν είναι μέτρια. Η κριτική από την ακαδημαϊκή κοινότητα ήταν επίσης έντονη γιατί οι Ευρωπαϊκές επενδύσεις ήταν ανεπαρκείς για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου (Picciotto, 2004).

Για να δοθεί νέα ώθηση υιοθετήθηκε η Στρατηγική για την Ευρώπη 2020, η οποία στηρίζει τις βασικές επιλογές της Στρατηγικής της Λισσαβόνας χτίζοντας όμως πάνω στην εμπειρία (και τις αποτυχίες) της πρώτης δεκαετίας. Η Επιτροπή προτείνει νέα απλουστευμένη διαδικασία συντονισμού που θα συνοδεύεται από διαβούλευση όσον αφορά τις προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν στο πλαίσιο των εθνικών σχεδίων δράσης. Αυτή η αναθεωρημένη στρατηγική δεν βασίζεται πια σε όλους τους αριθμητικούς στόχους που είχαν οριστεί το 2000, καθώς διατηρεί μόνον το στόχο του 3% του ΑΕΠ για την έρευνα και την ανάπτυξη. Οι κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη και την απασχόληση παρουσιάζονται εφεξής μαζί με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις μακροοικονομικές πολιτικές και για περίοδο τριών ετών.

Σε αυτή τη νέα περίοδο τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να επιτύχουν τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και να τους μετατρέψουν σε εθνικούς στόχους. Εφόσον η πολιτική είναι τελικά εθνική ευθύνη, η ΑΜΣ θα αποδώσει μόνο στο μέτρο που τα κράτη-μέλη θα κάνουν τις αντίστοιχες προσπάθειες. Έτσι, δημιουργήθηκε και ένας διαφοροποιημένος ελαφρά τρόπος διακυβέρνησης: θεσπίστηκε ένας ετήσιος κύκλος συντονισμού των οικονομικών πολιτικών που καλείται Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Κάθε χρόνο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποιεί λεπτομερή ανάλυση των προγραμμάτων δημοσιονομικών, μακροοικονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων κάθε κράτους μέλους της ΕΕ και διατυπώνει σχετικές συστάσεις για τους επόμενους 12-18 μήνες. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο ξεκινά με την έγκριση από την Επιτροπή της Ετήσιας Επισκόπησης για την Ανάπτυξη, συνήθως προς το τέλος κάθε έτους. Στο έγγραφο αυτό καθορίζονται οι προτεραιότητες της ΕΕ για την τόνωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Συγχρόνως, η Επιτροπή δημοσιεύει έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης στο πλαίσιο της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών. Με βάση τους δείκτες που περιλαμβάνει ο πίνακας αποτελεσμάτων η έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης εντοπίζει τα κράτη μέλη που χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης με τη μορφή εμπεριστατωμένης επισκόπησης, προκειμένου να καταλήξει σε συμπεράσματα για την πιθανή ύπαρξη και το είδος τυχόν ανισορροπιών¹⁵.

Σε αντίθεση με τους τρεις κλάδους σε κρίση, που ήταν παλαιότερα η βάση της αρχικής βιομηχανικής πολιτικής, στη σύγχρονη πολιτική ανταγωνιστικότητας προτάσσονται οι κλάδοι αιχμής (μικροηλεκτρονική, τηλεπικοινωνίες, βιοτεχνολογίες, λείζερ, νέα υλικά), οι οποίοι χαρακτηρίζονται από μια διαφορετική προβληματική. Η μεγάλη και συνεχής αύξηση της διεθνούς ζήτησης είναι εξασφαλισμένη, η τεχνο-

¹⁵ Περισσότερες πληροφορίες: http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_el.htm

λογία παραγωγής είναι ολιγοπωλιακά διαρθρωμένη και τα ποσοστά κέρδους ικανοποιητικά. Άρα, στους κλάδους αυτούς η βιομηχανική πολιτική επιδιώκει επέκταση του παραγωγικού δυναμικού και διατήρησή του στην τεχνολογική πρωτοπορία, ενώ κύριοι ανταγωνιστές είναι οι τεχνολογικά προηγμένες χώρες.

Βασικό πρόβλημα στην επιλογή μιας στρατηγικής προώθησης των κλάδων νέων τεχνολογιών δημιουργείται από το γεγονός ότι είναι διαμετρικά αντίθετα τα συμφέροντα των κρατών-μελών παραγωγών τέτοιων προϊόντων από τη μια μεριά, που ενδιαφέρονται για τη μεγαλύτερη δυνατή προστασία της κοινοτικής αγοράς, σε σχέση με τα συμφέροντα των κρατών καταναλωτών, που σαν καθαροί εισαγωγείς προτιμούν το άνοιγμα της Ευρωπαϊκής αγοράς στα φθηνά και καλής ποιότητας προϊόντα προελεύσεως μη κοινοτικών χωρών. Τα κράτη μέλη από τη μεριά τους ασκούν, στο μέτρο του δυνατού, εθνική πολιτική που τους επιτρέπει να διατηρήσουν μια προστασία νηπιακών κλάδων στους τομείς των νέων τεχνολογιών, κάνοντας ιδιαίτερα χρήση των κρατικών προμηθειών και των ερευνητικών επιδοτήσεων. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα η πολιτική αυτή, που ασκείτο και από τα τρία μεγάλα κράτη μέλη, είχε γίνει σιωπηρά αποδεκτή από την Επιτροπή, αναγνωρίζοντας μια ανάγκη *de facto* αλλοίωσης του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού στην υπηρεσία της ευρύτερης ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού παραγωγικού δυναμικού.

Σταδιακά η κοινοτική διάσταση άλλαξε. Η φιλοσοφία που διέπει τη νέα πολιτική είναι απόλυτα συμβατή με τις αρχές της Ενιαίας Πράξης και πρεσβεύει ότι ο μόνος τρόπος να γίνει ανταγωνιστική η ευρωπαϊκή βιομηχανία είναι να σταματήσει ο κατακερματισμός των εθνικών αγορών. Η πολιτική αριστείας, που έχει υιοθετηθεί, είναι να υποστηριχθούν οι θεσμοί (ερευνητικά κέντρα και βιομηχανίες) που ήδη βρίσκονται σε τεχνολογική πρωτοπορία, δεδομένου ότι αυτοί έχουν και τις μεγαλύτερες πιθανότητες να προχωρήσουν και να εξασφαλίσουν διαχρονικά κέρδη στο πλαίσιο της θεωρίας του κύκλου προϊόντος (Vernon, 1966). Η διαλεκτική σχέση είναι μεταξύ αριστείας και συνοχής, η πρώτη στηρίζεται από την πολιτική ανταγωνιστικότητας και η δεύτερη από την πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης. Οι στόχοι τους είναι κοινοί, αλλά τα μέσα παρέμβασης διαφορετικά.

Τα μέτρα που πάρθηκαν από την Κοινότητα οδήγησαν στη δημιουργία της Ψηφιακής Ένωσης στους τομείς της μικροηλεκτρονικής και των τηλεπικοινωνιών και στη συνεχή αύξηση των κοινοτικών επιδοτήσεων για επιστημονική και τεχνολογική έρευνα και καινοτομία (ΕΤΕΚ). Η σημασία της τεχνολογίας για την οικονομική ανάπτυξη είναι γενικά αποδεκτή στην οικονομική θεωρία και η σχέση μεταξύ μεγέθυνσης, τεχνολογικής καινοτομίας και κοινωνικής αλλαγής έχει οδηγήσει στην υιοθέτηση προώθησης του τεχνολογικού δυναμικού σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Με βάση αυτό το σκεπτικό, αλλά και με στόχο την εκμετάλλευση του επιστημονικού δυναμικού της κοινοτικής αγοράς και την αποφυγή πολλαπλών ερευνητικών προγραμμάτων για τον ίδιο σκοπό από διαφορετικά κράτη μέλη, υιοθετούνται πο-

λυετή προγράμματα υποστήριξης ΕΤΕΚ. Η πολιτική αυτή δεν είναι πολιτική επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης, με την έννοια της υπερεθνικής ρύθμισης σε θέματα τιμών, ποσοτήτων, επιδοτήσεων και κοινοτικής προτίμησης. Η εξέλιξη και η κατανομή της τεχνολογίας αφήνονται στους μηχανισμούς της αγοράς και τη διαχείριση των επιχειρήσεων, χωρίς κάποιο δεσμευτικό πλαίσιο μεταφοράς τεχνολογίας ή καταμερισμού εργασίας με στόχους εξασφάλισης εισοδημάτων ή τακτικού ανεφοδιασμού της αγοράς, αντίστοιχα με αυτά που ισχύουν για την ΚΑΠ.

Η διαχείριση της κοινής πολιτικής ΕΤΕ γίνεται με δύο βασικές δεσμίδες παρέμβασης:

α) Τη δημιουργία και συντήρηση ενός Κοινού Κέντρου Ερευνών, που αποτελείται από μόνιμο ερευνητικό προσωπικό, το πρόγραμμα του εγκρίνεται από το Συμβούλιο και τα ερευνητικά αποτελέσματα του είναι διαθέσιμα σε όλα τα κράτη μέλη.

β) Την εκπόνηση προγραμμάτων πλαισίων (στην περίοδο 2014-2020 το πρόγραμμα ΕΤΕΚ ονομάζεται Horizon 2020) για επιδοτήσεις προς δημόσιους και ιδιωτικούς ερευνητικούς φορείς στα κράτη μέλη. Τα προγράμματα αυτά εκφράζουν τους εκάστοτε τομείς προτεραιότητας των κοινοτικών ερευνών. Το Horizon 2020 είναι ένα 7ετές πρόγραμμα με προϋπολογισμό 80 δισ. Ευρώ.

Η θέση που διαμορφώνεται μετά την κρίση είναι ότι τα κράτη μέλη πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες τους, γιατί η Ευρώπη χρειάζεται περισσότερες επενδύσεις, διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση (ιδιαίτερα των μικρών και των νέων επιχειρήσεων), βελτίωση στη δημόσια διοίκηση που πρέπει να είναι πιο φιλική προς τις επιχειρήσεις, πρόσβαση σε διεθνείς αγορές και βελτίωση της καινοτομίας και των τιμών της ενέργειας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014ζ).

Το 2015 η νέα Επιτροπή έβαλε ως κύριο στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας δημιουργώντας το *Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων* για να χρηματοδοτήσει ένα εκτεταμένο πρόγραμμα επενδύσεων με ίδιους πόρους που συγκέντρωσε από διαφορετικά μέρη του προϋπολογισμού. Στόχος μαζί με τη μόχλευση που θα δημιουργήσει (σε συνεργασία με την ΕΤΕπ) είναι επενδύσεις στην πραγματική οικονομία και ένα φιλικό επενδυτικό περιβάλλον 315 δισ Ευρώ.

7.4 Η εικόνα της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης και των κρατών μελών

Η ΕΕ αποτελείται από ένα μείγμα από κράτη-μέλη τα οποία είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικά σε διεθνές επίπεδο και μάλιστα παραμένουν ψηλά σε συγκριτικούς δείκτες διαχρονικά και άλλα, τα οποία αν και κατατάσσονται στις αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη έχουν πολύ χαμηλότερη ανταγωνιστικότητα και είναι και πολύ πιο ευάλωτα σε οικονομικές κρίσεις με αποτέλεσμα να μειώνεται παραπέρα η ανταγωνιστικότητά τους.

Πίνακας 7.1: Κατάταξη των κρατών μελών με βάση τον δείκτη ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum

	2000 (58)*	2005 (117)	2010 (139)	2014 (144)
ΕΕ				
Αυστρία	13	15	18	21
Βέλγιο	12	20	19	18
Βουλγαρία	55	61	71	54
Γαλλία	15	12	15	23
Γερμανία	3	6	5	5
Δανία	6	3	9	13
Ελλάδα	33	47	83	81
Εσθονία	-	26	33	29
Ηνωμένο Βασίλειο	8	9	12	9
Ιρλανδία	22	21	29	25
Ισπανία	23	28	42	35
Ιταλία	24	38	47	49
Κροατία	-	64	77	77
Κύπρος	-	41	40	58
Λετονία	-	39	70	42
Λιθουανία	-	34	47	41
Λουξεμβούργο	-	24	20	19
Μάλτα	-	44	50	47
Ολλανδία	4	11	8	8
Ουγγαρία	32	35	52	60
Πολωνία	41	43	39	43
Πορτογαλία	28	31	46	36
Ρουμανία	-	67	67	59
Σλοβακία	36	36	60	75
Σλοβενία	-	30	45	70
Σουηδία	7	7	2	10
Τσεχία	34	29	36	37
Φινλανδία	1	5	7	4
	2000 (58)*	2005 (117)	2010 (139)	2014 (144)
Κύριοι ανταγωνιστές				
ΗΠΑ	2	1	4	3
Ιαπωνία	14	10	6	6
Ν. Κορέα	27	19	22	26
Κίνα	44	48	27	28

	2000 (58)*	2005 (117)	2010 (139)	2014 (144)
Κύριοι ανταγωνιστές				
Ελβετία	5	4	1	1
Σιγκαπούρη	9	5	3	2

* Ο αριθμός σε παρένθεση είναι το σύνολο των κρατών που αξιολογούνται τη συγκεκριμένη χρονιά
 Πηγή: World Economic Forum:

“World Competitiveness Report 2000”,

“World Competitiveness Report 2005”,

“World Competitiveness Report 2010”,

“World Competitiveness Report 2014”.

Από τον παραπάνω Πίνακα προκύπτει ότι οι πιο ανταγωνιστικές χώρες σε παγκόσμιο επίπεδο είναι οι κύριοι ανταγωνιστές της ΕΕ (Ελβετία, Σιγκαπούρη και ΗΠΑ), η πρώτη και η δεύτερη έχοντας αυξήσει την ανταγωνιστικότητα τους μετά την κρίση, ενώ οι ΗΠΑ, όπως και τα κράτη-μέλη της ΕΕ, έχουν υποβαθμιστεί στη διεθνή κατάταξη. Από πλευράς κρατών μελών τα πιο ανταγωνιστικά είναι οι Σκανδιναβικές χώρες, η Γερμανία, η Ολλανδία και το ΗΒ. Είναι ενδιαφέρον ότι ο δείκτης ανταγωνιστικότητας δεν συμπίπτει με την κατάταξη των κρατών-μελών με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία και η Αυστρία για παράδειγμα είναι αναλογικά σε πολύ χαμηλότερο σημείο από το επίπεδο των εισοδημάτων τους.

Σε γενικές γραμμές ο δείκτης του WEF εμφανίζει τα κράτη-μέλη να έχουν υποβαθμιστεί έντονα μετά την κρίση, με προεξέχουσα την Ελλάδα, που έχει χάσει πολλές θέσεις στην κατάταξη (ωστόσο είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο αριθμός των κρατών που εξετάζει ο δείκτης αυξάνεται κάθε χρόνο).

Οι επί μέρους δείκτες επιβεβαιώνουν ότι τα κράτη με υψηλή ανταγωνιστικότητα είναι αυτά που επενδύουν σε γνώση και έτσι έχουν καλύτερη απόδοση σε παραγωγή και εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας:

Πίνακας 7.2: Επί μέρους δείκτες ανταγωνιστικότητας

	Απασχόληση σε δραστηριότητες έντασης γνώσης (μεταποίηση και υπηρεσίες) ως % της συνολικής απασχόλησης		Εξαγωγές μεσαίας & υψηλής τεχνολογίας προϊόντων		Εξαγωγές υπηρεσιών υψηλής έντασης γνώσης, ως % των συνολικών εξαγωγών υπηρεσιών	
	2008	2014	2005	2014	2004	2014
Αυστρία	13.8	14.6	1.6	56.6	19.3	26.6
Βέλγιο	14.9	15.3	1.1	45.9	42.0	42.9
Βουλγαρία	8.2	9.1	-9.9	26.8	11.7	28.6
Γαλλία	13.4	13.8	4.9	56.7	-	41.1
Γερμανία	14.9	14.6	8.0	65.9	48.6	58.1

	Απασχόληση σε δραστηριότητες έντασης γνώσης (μεταποίηση και υπηρεσίες) ως % της συνολικής απασχόλησης		Εξαγωγές μεσαίας & υψηλής τεχνολογίας προϊόντων		Εξαγωγές υπηρεσιών υψηλής έντασης γνώσης, ως % των συνολικών εξαγωγών υπηρεσιών	
	2008	2014	2005	2014	2004	2014
Δανία	14.8	15.2	-3.6	43.9	63.0	68.1
Ελλάδα	10.8	12.5	-5.4	18.0	-	53.9
Εσθονία	9.4	11.9	-4.6	42.7	29.8	42.5
Ην. Βασίλειο	16.8	17.8	4.5	47.8	58.3	66.4
Ιρλανδία	18.1	20.1	-1.2	47.0	-	76.1
Ισπανία	11.8	12.5	1.4	46.0	-	30.0
Ιταλία	13.6	13.4	3.3	50.4	20.0	33.3
Κροατία	9.5	10.4	-2.5	37.6	13.9	17.6
Κύπρος	14.9	17.2	3.8	43.0	34.9	40.2
Λετονία	8.2	10.8	-10.5	30.3	35.7	35.6
Λιθουανία	7.5	9.0	-5.8	31.1	14.9	14.2
Λουξ/ργο	23.6	26.2	-5.1	49.3	75.4	73.6
Μάλτα	15.7	17.4	7.7	55.6	12.5	19.6
Ολλανδία	16.6	17.1	0.0	42.1	36.3	30.6
Ουγγαρία	12.8	12.8	4.6	66.3	-	28.8
Πολωνία	8.2	9.6	-2.0	48.6	21.5	33.6
Πορτογαλία	8.8	9.4	-2.4	35.2	21.1	33.5
Ρουμανία	5.6	6.5	-7.3	50.7	-	49.2
Σλοβακία	10.0	9.6	0.3	63.6	-	31.3
Σλοβενία	12.2	14.0	3.7	54.6	18.4	25.7
Σουηδία	16.6	17.7	1.9	52.5	42.0	41.8
Τσεχία	11.2	12.9	3.0	62.5	20.8	35.2
Φινλανδία	15.5	15.5	1.4	38.7	-	43.9
ΕΕ (28 χώρες)	13.2	13.8	-0.2	53.0	42.2	49.5

Πηγή: World Economic Forum:

“World Competitiveness Report 2000”,

“World Competitiveness Report 2005”,

“World Competitiveness Report 2008”,

“World Competitiveness Report 2010”,

“World Competitiveness Report 2014”.

Στο πλαίσιο της ΑΜΣ η ΕΕ παρακολουθεί την καινοτομική δραστηριότητα των κρατών-μελών, έχοντας υιοθετήσει απόλυτα την πολιτική της ανταγωνιστικότητας μέσω καινοτομίας:

Πίνακας 7.3: Συνθετικός Δείκτης Καινοτομίας

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Αύξηση
Αυστρία	0.557	0.568	0.582	0.556	0.565	0.581	0.597	0.585	0.69%
Βέλγιο	0.573	0.580	0.580	0.611	0.616	0.619	0.629	0.619	1.10%
Βουλγαρία	0.184	0.201	0.214	0.244	0.249	0.206	0.202	0.229	3.14%
Γαλλία	0.544	0.549	0.557	0.573	0.579	0.578	0.586	0.591	1.17%
Γερμανία	0.650	0.655	0.667	0.689	0.685	0.690	0.690	0.676	0.58%
Δανία	0.647	0.659	0.673	0.697	0.696	0.713	0.729	0.736	1.87%
Ελλάδα	0.362	0.374	0.385	0.382	0.380	0.391	0.394	0.365	0.10%
Εσθονία	0.420	0.424	0.466	0.470	0.498	0.503	0.523	0.489	2.18%
Ην. Βασίλειο	0.565	0.568	0.575	0.607	0.607	0.613	0.625	0.636	1.72%
Ιρλανδία	0.570	0.571	0.591	0.603	0.619	0.611	0.615	0.628	1.39%
Ισπανία	0.396	0.398	0.403	0.399	0.402	0.411	0.408	0.385	-0.38%
Ιταλία	0.393	0.399	0.412	0.427	0.428	0.446	0.448	0.439	1.61%
Κροατία	0.296	0.305	0.314	0.314	0.318	0.304	0.309	0.313	0.82%
Κύπρος	0.449	0.495	0.473	0.491	0.504	0.503	0.489	0.445	-0.14%
Λετονία	0.215	0.225	0.223	0.239	0.260	0.250	0.233	0.272	3.39%
Λιθουανία	0.244	0.245	0.254	0.244	0.269	0.281	0.293	0.283	2.14%
Λουξ/ργο	0.640	0.637	0.643	0.626	0.626	0.644	0.660	0.642	0.04%
Μάλτα	0.325	0.341	0.348	0.343	0.340	0.311	0.350	0.397	2.90%
Ολλανδία	0.573	0.579	0.583	0.593	0.598	0.642	0.645	0.647	1.76%
Ουγγαρία	0.336	0.345	0.346	0.359	0.366	0.354	0.362	0.369	1.35%
Πολωνία	0.292	0.302	0.314	0.314	0.323	0.303	0.302	0.313	0.96%
Πορτογαλία	0.365	0.392	0.403	0.426	0.421	0.396	0.400	0.403	1.44%
Ρουμανία	0.240	0.250	0.264	0.255	0.275	0.245	0.255	0.204	-2.27%
Σλοβακία	0.316	0.327	0.334	0.316	0.323	0.373	0.354	0.360	1.91%
Σλοβενία	0.446	0.468	0.485	0.496	0.519	0.509	0.532	0.534	2.61%
Σουηδία	0.723	0.737	0.742	0.758	0.764	0.766	0.760	0.740	0.34%
Τσεχία	0.373	0.382	0.387	0.425	0.436	0.421	0.438	0.447	2.61%
Φινλανδία	0.672	0.672	0.669	0.676	0.682	0.684	0.680	0.676	0.09%
ΕΕ (28 χώρες)	0.519	0.519	0.529	0.543	0.545	0.542	0.554	0.555	0.98%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015. “Innovation Union Scoreboard 2015”. http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf

Ο χαμηλός δείκτης καινοτομίας, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και οι χώρες που βρέθηκαν σε κρίση ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό.

Από πλευράς κλαδικής σύνθεσης οι έξι πιο ανταγωνιστικοί κλάδοι στην ΕΕ είναι τα φαρμακευτικά προϊόντα, ο μηχανολογικός εξοπλισμός, η αεροδιαστημική βιο-

μηχανία, τα μη μεταλλικά ορυκτά, οι εκτυπώσεις και τα επιστημονικά όργανα, τομείς που συμπίπτουν (αλλά δεν ταυτίζονται) με την εξαγωγική δραστηριότητα της Ένωσης. Λόγω της αναγνώρισης της σημασίας της τεχνολογικής πρωτοπορίας η ΕΕ ψάχνει νέους τομείς που μπορεί να αναδειχθεί, όπως η γαλάζια ανάπτυξη, αξιοποιώντας τους θαλάσσιους πόρους της, η δημιουργική βιομηχανία (Bontje & Musterd, 2009) και οι τεχνολογίες κλειδιά¹⁶.

7.5 Συμπεράσματα και αξιολόγηση

Στη σύγχρονη προβληματική οι αντιπαραθέσεις στρέφονται γύρω από τρεις άξονες:

- Πολιτικό-ιδεολογικό, αν μπορεί να θεωρηθεί σκόπιμος ο κρατικός παρεμβατισμός στη βιομηχανία.
- Από πλευράς συσχετισμού δυνάμεων, για το αν είναι σκόπιμο η όποια πολιτική να μπαίνει έντονα και η προβληματική της ενδοκοινοτικής σύγκλισης, εφόσον είναι σοβαρές οι διαρθρωτικές αδυναμίες και κατά συνέπεια και οι ανάγκες παρέμβασης στον Νότο.
- Σαν ένταξη στο διεθνή χώρο, με στόχο την αντιμετώπιση των άλλων κύριων ανταγωνιστών της, και συγκεκριμένα των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, των BRICs κλπ.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω γίνεται σαφές ότι μετά από δύο δεκαετίες περίπου πολιτικής *laissez faire* στην βιομηχανία, όπου η αγορά αφηνόταν να παίξει κυρίαρχο ρόλο και οι παρεμβάσεις των Ε.Κ. ήταν μόνο για να εξασφαλίσουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό, οι διεθνείς οικονομικές υπαγόρευσαν την ανάγκη παρέμβασης στην βιομηχανία τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο και τη μετάβαση από μια βιομηχανική πολιτική που είχε στόχο αποκλειστικά τον μεταποιητικό τομέα σε μια πολιτική ανταγωνιστικότητας που περιλαμβάνει εξίσου τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες.

Η ανάγκη της κοινοτικής παρέμβασης έγινε με συμφωνία όλων των ενδιαφερομένων μελών, αλλά λόγω αντιτιθέμενων συμφερόντων και νομικών περιορισμών πήρε τη μορφή αποσπασματικών μέτρων αρχικά, ενώ στη συνέχεια εμφανίζει ένα χαρακτηριστικό με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δίνει συμβουλές και κίνητρα χαλαρώνοντας την πολιτική ανταγωνισμού, βάζοντας στρατηγικούς στόχους και παρακολουθώντας την εκπλήρωση τους χωρίς να έχει δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε περιπτώσεις ασυνέπειας.

Το πρώτο επίπεδο παρέμβασης αφορά τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς με τις θετικές συνέπειες που προβλέπονται λόγω οικονομιών κλίμακας και ενδοευρωπαϊκής

¹⁶ Περισσότερες πληροφορίες: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/area/key-enabling-technologies>

εξειδίκευσης. Η στρατηγική αυτή ευνοεί, όπως είναι φυσικό, τις ήδη σχετικά ανταγωνιστικές επιχειρήσεις που θα ωφεληθούν περισσότερο από την πλήρη εξαλείψι των εμποδίων στις συναλλαγές. Μια εναλλακτική στρατηγική, επίπεδου καταμερισμού εργασίας, θα ήταν η πρόταξη της ενδοευρωπαϊκής σύγκλισης με αναγκαστική παραχώρηση μέρους των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Ε.Κ., που θα μπορούσε να επιτευχθεί με μηχανισμούς κοινοτικής προτίμησης, ανεξάρτητα από το βαθμό ανταγωνιστικότητας τους. Ωστόσο, μετά από σχετικές διαπραγματεύσεις, έγινε σαφές ότι μια τέτοια εσωτερική αγορά, αντίστοιχη της ΚΑΠ θα συνεπάγετο μεγάλο βάρος για τον κοινοτικό προϋπολογισμό και θα διαμόρφωνε τις ευρωπαϊκές τιμές σε μη ανταγωνιστικά επίπεδα στη διεθνή αγορά. Έτσι, προτάχθηκε η στρατηγική της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, προσφέροντας όμως σε αντάλλαγμα αυξημένη μεταφορά πόρων προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες (βλ. Κεφάλαιο 9), που ωστόσο σε μεγάλο βαθμό ήταν ανεπαρκείς για ουσιαστική σύγκλιση.

Η έκθεση Sapir (Sapir, κ.ά., 2004) υπήρξε έντονα κριτική στην Ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνιστικότητας διαπιστώνοντας, ήδη πριν από την κρίση, ότι ενώ είχε βελτιωθεί η μακροοικονομική σταθερότητα και διατηρήθηκε η έμφαση στην συνοχή, οι ρυθμοί μεγέθυνσης δεν ήταν ικανοποιητικοί. Η έκθεση αποτύπωσε τις αλλαγές που έγιναν και έκρινε ότι το Ευρωπαϊκό σύστημα που στηριζόταν σε υπάρχουσες τεχνολογίες, μαζική παραγωγή και μεγάλες επιχειρήσεις με σταθερές αγορές δεν ήταν πλέον το κατάλληλο για τις νέες συνθήκες του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Αυτό έφερε μεν μια σειρά από αλλαγές με έμφαση στην υποστήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, κινητικότητα των εργαζομένων και μεγάλες επενδύσεις σε έρευνα, καινοτομία και εκπαίδευση. Η επιρροή της έκθεσης ήταν σημαντική, αλλά αμφισβητήθηκε η θέληση της ΕΕ να κάνει πραγματικές τομές.

Η ανταγωνιστικότητα συνδέεται άμεσα με την πολιτική απασχόλησης και εκπαίδευσης μέσω της βελτίωσης (ή όχι) της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Υποστηρίζεται ότι η πολιτική μείωσης της ανεργίας μέσω της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας έχει μειώσει την συνολική παραγωγικότητα στην ΕΕ μειώνοντας την ενδοεταιρική εκπαίδευση (Damiani Pompei & Ricci, 2014). Παρόλο που δεν υπάρχει γενική συμφωνία σε αυτό το συμπέρασμα και υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις κατά κλάδο και χώρα (Damiani & Pompei 2010) μπαίνει ένα ουσιαστικό ερώτημα κατά πόσο η μακροχρόνια βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου έρχεται σε αντίθεση με τους βραχυπρόθεσμους στόχους αύξησης της απασχόλησης.

Σημαντική είναι και η κριτική που αφορά την επιβολή καθεστώτος λιτότητας, ώστε να είναι συμβατή η πολιτική των κρατών-μελών της Ευρωζώνης με τα κριτήρια της ΟΝΕ. Η πολιτική αυτή από τα λιγότερο ανταγωνιστικά κράτη-μέλη να ασκήσουν Κεϋνσιανή πολιτική και κατά συνέπεια τη δυνατότητα να αυξήσουν τις δημόσιες επενδύσεις τους και να βελτιώσουν τις επιχειρηματικές προσδοκίες.

